

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2025 m. Nr. 1 (24)

„Teisės e-aktualijos“ – tai internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© LSMC Teisės institutas, 2025

TURINYS

I. NUOMONĖ DĖL KONSTITUCINIO TEISMO BYLOS NR. 14-A/2024	4
II. IŠVADA DĖL NUMATOMO TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIO VERTINIMO	8
III. IŠVADA DĖL NUMATOMO SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIO VERTINIMO.....	11
IV. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO 228, 229, 230 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO PROJEKTO NR. XVP-106(2)	18
V. NUOMONĖ DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ.....	21
VI. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 34 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-545	24
VII. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XVP-999	29
VIII. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS NACIONALINIO RADIJO IR TELEVIZIJOS ĮSTATYMO NR. I-1571 5 (13?) STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1052.....	35
IX. NUOMONĖ DĖL LIETUVOS NACIONALINIO RADIJO IR TELEVIZIJOS ĮSTATYMO NR. I-1571 13 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1119.....	39

I.

Kristina Ambrazevičiūtė

NUOMONĖ DĖL KONSTITUCINIO TEISMO BYLOS NR. 14-A/2024

Lietuvos socialinių mokslų centras gavo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau ir – Konstitucinis Teismas) teisėjo Tomo Davulio prašymą pateikti nuomonę, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau ir – Konstitucija) 52 straipsniui neprieštarauja Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (su 2018 m. birželio 29 d. pakeitimu) 1 punktas, 5 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams, turi teisę, jeigu vienas gyvenantis asmuo nevykdo šio įstatymo 25 straipsnio 6 punkte nustatytų pareigų, socialinės pašalpos ir kompensacijų neteikti ar nutraukti jų teikimą, iki šios pareigos bus įvykdytos, 25 straipsnio 6 punktas (su 2018 m. birželio 29 d. pakeitimu).

Teikiant nuomonę atsižvelgta į kartu su prašymu dėl nuomonės pateikimo atsiųstą 2024 m. lapkričio 6 d. patikslintą Pareiškėjo prašymą dėl Piniginės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ištyrimo. Atlikę tyrimą, teikiame šią nuomonę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsnyje yra laiduojama piliečių teisė gauti, *inter alia*, socialinę paramą nedarbo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Viena iš socialinės paramos rūšių, teisė į piniginę socialinę paramą, yra detalizuojama Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme. Pagal šio įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 1 ir 5 punkto bei 25 straipsnio 6 punkto reguliavimą, nepasiturintiems asmenims piniginė socialinė parama gali būti neteikiama, jei jie nedalyvauja savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje veikloje. Tiriamuoju atveju keliamas klausimas, ar Konstitucijos 52 straipsnyje numatyta socialinė parama gali būti ribojama įstatyminiu reikalavimu atlikti visuomenei naudingą veiklą.

Dėl visuomenės solidarumo ir asmeninės atsakomybės sąveikos

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsnyje įtvirtinta piliečių teisė gauti socialinę paramą nedarbo ir kitais įstatymų numatytais atvejais yra grindžiama visuomenės solidarumo principu. Šis principas reiškia, kad visuomenė prisiima atsakomybę už savo socialiai pažeidžiamus narius: nepasiturintiems asmenims, išnaudojusiems visas kitas pajamų gavimo galimybes, užtikrinama pinigine socialine parama, finansuojama iš mokesčių, kuriuos moka dirbantys asmenys ir verslai.

Tačiau visuomenės solidarumo idėja negali būti aiškinama atsietai nuo kitų konstitucinių principų, visų pirma – teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės imperatyvų, numatytų Konstitucijos preambulėje. Socialinis solidarumas nėra vienpusė visuomenės pareiga remti asmenis, susiduriančius su finansiniais sunkumais; kartu tai suponuoja ir šių asmenų atsakomybę prisidėti prie visuomenės gerbūvio ne finansiniais būdais bei veikti taip, kad jų padėtis ilgainiui gerėtų. Kitaip tariant, su finansiniais sunkumais susiduriantis asmuo nėra tik pasyvus paramos gavėjas – jis turi būti aktyvus visuomenės narys.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne kartą pabrėžta, kad pilietinėje visuomenėje solidarumo principas negali būti suprantamas kaip privilegija, paneigianti asmeninę atsakomybę už savo likimą¹. Tai reiškia, kad socialinės apsaugos sistema turi ne tik užtikrinti būtiną paramą, bet ir skatinti asmens savarankiškumą bei integraciją į visuomenę. Todėl valstybė gali nustatyti tokias socialinės paramos teikimo sąlygas, kurios būtų nukreiptos į asmens gebėjimų ugdymą ir jo dalyvavimą visuomenei naudingoje veikloje.

Ši nuostata dera ir su platesne konstitucine valstybinės socialinės politikos samprata, pagal kurią socialinės paramos mechanizmai neturi kurti ilgalaikės priklausomybės nuo valstybės išmokų, bet turi skatinti asmenų savarankiškumą. Dalyvavimas visuomenei naudingoje veikloje ne tik padeda palaikyti socialinius ryšius, bet ir stiprina darbinius įgūdžius bei didina asmens galimybes grįžti į darbo rinką. Taigi socialinės paramos susiejimas su tam tikra aktyvia veikla nepažeidžia konstitucinio solidarumo principo, bet priešingai – jį įprasmina, subalansuodamas valstybės, visuomenės ir individo teises bei pareigas.

Dėl socialinės paramos laidavimo

Konstitucinio Teismo praktikoje yra suformuluota aiški pozicija, kad Konstitucijos 52 straipsnyje vartojama laidavimo sąvoka nereiškia absoliučios ir besąlygiškos socialinės paramos visiems asmenims. Priešingai, formuluotė „valstybė laiduoja“ reiškia, kad įvairių rūšių socialinė parama garantuojama tiems asmenims ir tokiais pagrindais, kurie nustatyti įstatymuose². Kitaip tariant,

¹ Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2009 m. rugsėjo 2 d., 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 7 d., 2014 m. liepos 3 d., 2015 m. gegužės 26 d. nutarimai.

² Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d., 2012 m. vasario 6 d., 2015 m. gegužės 26 d. nutarimai.

konstitucinė piliečių teisė gauti socialinę paramą privalo būti detalizuota įstatyminiu lygmeniu, o įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti socialinės paramos teikimo tvarką ir sąlygas³.

Socialinės paramos teikimas yra susijęs su finansinėmis valstybės galimybėmis ir pareiga užtikrinti racionalų viešųjų išteklių naudojimą. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į valstybės ekonomines sąlygas bei visuomenės interesus, turi teisę numatyti papildomas socialinės paramos gavimo sąlygas, jei jos yra objektyviai pagrįstos ir proporcingos.

Todėl negalima sutikti su Pareiškėjo pozicija, kad Konstitucijos 52 straipsnis nustato iš esmės absoliučią paramos gavėjo teisę. Atkreiptinas dėmesys, kad Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas kelia ženkliai daugiau sąlygų, kurias turi atitikti asmenys, siekiantys gauti piniginę paramą; šių sąlygų konstitucingumas Pareiškėjo nėra kvestionuojamas.

Kaip nurodyta aukščiau, Konstitucijos 52 straipsnis negali būti aiškinamas kaip išimtinai nustatantis absoliučią asmens teisę gauti paramą. Priešingai, sistemiškai aiškinant, ši Konstitucijos norma turi apimti ir kitas konstituciškai svarbias vertybes, *inter alia*, skatinti darbingus asmenis išlikti socialiai aktyvius bei sudaryti prielaidas grįžti jiems į darbo rinką. Atkreiptinas dėmesys, kad Pareiškėjas nenurodė jokių konkrečių priežasčių ar aplinkybių, dėl kurių kvestionuojama įstatymo sąlyga dalyvauti savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje veikloje galėtų būti laikoma neproporcinga priemone. Pareiškėjas tik abstrakčiai nurodo, kad teisė į socialinę paramą, įtvirtinta Konstitucijoje, turi būti reali, o ne priklausoma nuo papildomų ar sunkiai įgyvendinamų sąlygų. Pabrėžtina, kad nagrinėjamo klausimo kontekste teisės į socialinę paramą realumu abejoti nėra pagrindo: yra priimtas įstatymas, kurio realus įgyvendinimas nėra kvestionuojamas. Taip pat nesuprantama, kodėl Pareiškėjas dalyvavimą savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje veikloje prilygina sunkiai įgyvendinamai sąlygai. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą detalizuoja Visuomenei naudingai veiklai atlikti tvarkos aprašo nuostatos. Nors šis teisės aktas nėra ginčijamas ir klausimas dėl jo teisėtumo nėra keliamas, į jo turinį atsižvelgtina vertinant ginčijamą teisinį reguliavimą. Aprašas nustato nemažai atvejų, kuomet asmenys yra atleidžiami nuo dalyvavimo visuomenei naudingoje veikloje (13 p.), jame taip pat apibrėžta, kad „*visuomenei naudinga veikla – neatlyginamos nedidelės apimties visuomenei naudingos paslaugos*“ (2 p.), *taip pat nustatyta, kad „organizuojant visuomenei naudingą veiklą atsižvelgiama į asmens, pasitelkiamo visuomenei naudingai veiklai atlikti, profesinį pasirengimą, asmeninius gebėjimus, pomėgius ir kita“* (6 p.), o „*visuomenei naudinga veikla gali būti: aplinkos (teritorijų, skirtų visuomenės poreikiams) tvarkymas; parkų, miškų, medelynų, želdinių, krūmų tvarkymas ir priežiūra; veikla socialinėse, švietimo, sveikatos, kultūros ir kitose įstaigose ir ins-*

³ Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d., 2019 m. spalio 31 d. nutarimai.

titucijose; veikla nevyriausybinėse organizacijose, veikiančiose socialinės, švietimo, sveikatos, kultūros, aplinkosaugos srityse; pagalba teikiant socialines paslaugas; pagalba organizuojant kultūros, sporto ir kitus renginius; kita gyvybei ir sveikatai pavojaus nekelianti ir specialaus pasirengimo bei kvalifikacijos nereikalaujanti veikla bendruomenės labui“ (7 p.). Vertinant nurodytas visuomenei naudingos veiklos sąlygas, jų negalima laikyti sunkiai įgyvendinamomis. Todėl nėra pagrindo laikyti dalyvavimo visuomenei naudingoje veikloje sąlygos neproporcinga ir konstituciškai nepagrįsta priemone.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad socialinės paramos susiejimas su visuomenei naudingų darbu nėra nesuderinamas su Konstitucijos 52 straipsnio nuostatomis. Toks reguliavimas neprieštarauja valstybės pareigai laiduoti socialinę paramą, bet priešingai – leidžia įstatymų leidėjui nustatyti subalansuotą paramos sistemą, kuri ne tik apsaugo pažeidžiamus visuomenės narius, bet ir skatina jų integraciją bei savarankiškumą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (su 2018 m. birželio 29 d. pakeitimu) 1 punktas, 5 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams, turi teisę, jeigu vienas gyvenantis asmuo nevykdo šio įstatymo 25 straipsnio 6 punkte nustatytų pareigų, socialinės pašalpos ir kompensacijų neteikti ar nutraukti jų teikimą, iki šios pareigos bus įvykdytos, 25 straipsnio 6 punktas (su 2018 m. birželio 29 d. pakeitimu) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui.

Nuomonė (į 2025-02-19 raštą Nr. 14B-114 (2.4)) pateikta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjui Tomui Davuliui 2025-03-10 raštu Nr. 2R-20-(1.8)).

II.

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė

IŠVADA DĖL NUMATOMO TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIO VERTINIMO

Lietuvos socialinių mokslų centro (toliau – LSMC) Sociologijos institutas gavo Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto 2025 m. gegužės 28 d. sprendimą Nr. 103-S-1 „Dėl numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvados“, kuriame buvo prašoma iki 2025 m. birželio 12 d. pateikti numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvadą, atsakant į sprendime nurodytus klausimus (dėl II pakopos pensijų kaupimo).

LCMC Teisės instituto mokslininkė Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė atsakė į sprendimo 2, 2.1 ir 2.2 klausimus.

Atsakymai pagal pateiktus klausimus

2. Kiek siūlymai atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. kovo 7 d. nutarimą Nr. KT21-N3/2024 dėl galimybės nutraukti dalyvavimą pensijų kaupime?

Pirmiausia pažymėtina, kad atitinkamame Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. kovo 7 d. nutarime Nr. KT21-N3/2024 (toliau – Konstitucinio Teismo nutarimas Nr. KT21-N3/2024) kalbama tik apie šiuo metu egzistuojančios pensijų sistemos dalyvių galimybes nutraukti dalyvavimą pensijų kaupime, tačiau siūlomi projektai taip pat susiję ir 1) su naujų pensijų sistemos dalyvių galimybėmis, teisėmis ir pareigomis, o tai 2) turi teisinį ir ekonominį poveikį ir egzistuojančių pensijų sistemos dalyvių padėčiai. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 52 straipsnyje įtvirtintą valstybės pareigą garantuoti piliečiams teisę į senatvės pensiją bei į konstitucinės doktrinos aiškinimus dėl šios teisės įgyvendinimo mechanizmų, pažymėtina, kad bet koks pensijų sistemos teisinio reguliavimo keitimas turi būti vertinamas platesniame konstitu-

cinės teisės kontekste. Taigi, iš konstitucinės teisės perspektyvos turėtų būti atliktas teikiamų siūlymų vertinimas ne tik pagal Konstitucinio Teismo nutarimą Nr. KT21-N3/2024, bet ir atsižvelgiant į visą konstitucinę jurisprudenciją, kurioje analizuojami pensijų sistemos reformos aspektai. Atsižvelgiant į tai, į toliau pateiktus abu klausimus bus atsakoma iš karto.

2.1. *Kaip siūlymai paveiks pasitikėjimą pensijų sistema ir teisėtą dalyvių lūkestį pasinaudoti įstatymų leidėjo nustatytais įvairiais Konstitucijos 52 straipsnyje garantuojamais senatvės pensijų sistemos modeliais, inter alia grindžiamais senatvės pensijoms mokėti būtinų lėšų surinkimu iš tuo metu dirbančių asmenų pajamų arba būsimums senatvės pensijoms skirtų lėšų kaupimu specialiuose pensijų fonduose, taip pat šių modelių derinimui.*

2.2. *Ar, radikaliai keičiant pensijų sistemos veikimo principus, nebus pažeista Konstitucinio Teismo doktrina, kad Įstatymu nustatydamas senatvės pensijų sistemos modelį įstatymų leidėjas privalo paisyti iš Konstitucijos 52 straipsnio kylančių reikalavimų, konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, teisingumo, protingumo, proporcingumo principų?*

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) tiek 2024 m. nutarime Nr. KT21-N3/2024, tiek ankstesniuose nutarimuose yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, *inter alia* iš jos 29 straipsnio kylančių asmenų lygiateisiškumo, nediskriminavimo imperatyvų, ir atsižvelgdamas į įvairius socialinius, demografinius, ekonominius veiksnius, *inter alia* į valstybės materialines ir finansines galimybes, gali nustatyti ir tokią teisinį reguliavimą, kuriuo tam tikro amžiaus visuomenės narių grupei būtų suteiktos paskatos kuo anksčiau priimti sprendimą dėl dalyvavimo senatvės pensijoms skirtų lėšų ar jų dalies kaupime tam, kad būtų sudarytos prielaidos sukaupti reikšmingą būsima senatvės pensijai skirtų lėšų dalį ir užtikrinti darnų visos senatvės pensijų sistemos veikimą (2020 m. vasario 10 d. nutarimas); į specialius pensijų fondus pervedamų lėšų, skirtų senatvės pensijai ar jos daliai sukaupti, dydis yra viena iš prielaidų pasiekti, kad šiuos fondus administruojančių ūkio subjektų ūkinės veiklos (*inter alia* investavimo) rezultatai būtų geri (2012 m. birželio 29 d. nutarimas).

Šiame ir kituose nutarimuose Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad, jeigu įstatymų leidėjas, vykdydamas konstitucinę priedermę laiduoti asmens teisę į senatvės pensiją, nustato, jog senatvės pensija ar jos dalis kaupiama specialiuose valstybinių ar privačių ūkio subjektų administruojamuose pensijų fonduose, iš Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies jam kyla pareiga reguliuoti ūkinę veiklą pensijų kaupimo srityje taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei (2020 m. vasario 10 d. nutarimas); iš Konstitucijos 5, 46 straipsniuose įtvirtintų imperatyvų jam kyla pareiga reguliuoti šių subjektų ūkinę veiklą taip, kad būtų derinami asmens (ūkinės veiklos subjekto) ir visuomenės interesai: *inter alia* privalu nustatyti į pensijų fondus pervedamų lėšų administravimo (*inter alia* jų investavimo) apribojimus, pensijų išmokų mokėjimo sąlygas, kitas būtinas pensijų

fondus administruojančių ūkio subjektų ūkinės veiklos sąlygas (2012 m. birželio 29 d. nutarimas).

Pagal Konstitucijos 52 straipsnį, valstybės pareiga įgyvendinti socialines garantijas apima teisę į pensiją, kuri gali būti įgyvendinama tiek per solidarumo principu (mokėjimai iš tuo metu dirbančiųjų įmokų), tiek per kaupimo principu (fondinis kaupimas) grindžiamus modelius. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra pabrėžęs, kad valstybė, pasirinkusi tam tikrą socialinio draudimo organizavimo modelį, privalo užtikrinti jo **stabilumą, nuoseklumą bei pagarbą asmenų teisėtiems lūkesčiams**.

Pažymėtina, kad siūlomi pensijų sistemos pokyčiai, kuriais būtų įtvirtintas **skirtingas teisinis režimas** jau kaupiančių asmenų ir naujai įtraukiamų dalyvių atžvilgiu, gali reikšmingai paveikti:

1. **pasitikėjimą pensijų sistema**, kadangi nenuoseklus reguliavimas bei skirtingų grupių nelygiavertė teisinė padėtis sudaro prielaidas abejonėms dėl sistemos patikimumo ir valstybės įsipareigojimų stabilumo;
2. **asmenų teisėtus lūkesčius**, kad jų pasirinktas dalyvavimas viename iš Konstitucijoje numatytų pensijų sistemos modelių (t. y. fondu pagrįsto kaupimo) bus apsaugotas nuo nepagrįstų, vienašališkų ar diskriminuojančių pakeitimų;
3. **konstitucinį lygiateisiškumo principą**, įtvirtintą Konstitucijos 29 straipsnyje, kadangi diferencijuotas reguliavimas pagal įtraukimo laiką be objektyvaus ir proporcingo pagrindo neužtikrintų asmenims vienodų galimybių.

Be to, siūlomas reguliavimas, paliekantis mažiau teisių ar galimybių pasirinkti jau esamiems sistemos dalyviams, prieštarauja ir Konstitucinio Teismo formuojamai doktrinai, pagal kurią valstybė, keisdama socialinės apsaugos mechanizmus, turi pareigą užtikrinti asmenų įgytų teisių apsaugą ir teisinį tikrumą.

Išvada (į 2025-05-28 sprendimą Nr. 103-S-1) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui 2025-06-12 raštu Nr. 1S-75.

III.

Lina Beliūnienė

IŠVADA DĖL NUMATOMO SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIO VERTINIMO

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas 2025 m. birželio 11 d. raštu kreipėsi į Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutą prašydamas pateikti numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvadą dėl Sveikatos sistemos įstatymo Nr. I-552 11 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-518 ir Sveikatos draudimo įstatymo Nr. I-1343 9, 10 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-519 (toliau – Įstatymų projektai arba Sveikatos sistemos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XVP-518 ar Sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XVP-519). Kreipimasis inicijuotas dėl Įstatymų projektuose siūlomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo pagal kelis Seimo narių suformuluotus klausimus – dėl poveikio ekonomikai ir valstybės finansams, konkurencijai, socialinei aplinkai, lygioms galimybėms ir žmogaus teisėms, viešajam administravimui ir administracinei naštai, korupcijos mastui.

Teikiami pastebėjimai ir rekomendacijos dėl vieno iš nurodytų klausimų, t. y. numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo lygioms galimybėms ir žmogaus teisėms. Atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 276 „Dėl Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo“ (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintą Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodiką (toliau – Metodika)⁴. Pastebėjimai ir rekomendacijos parengti taip pat išanalizavus Įstatymų projektų aiškinamąjį raštą, kitą su jais susijusią parengiamąją medžiagą. Taip pat remtasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau ir –

⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.814F485EB18B/asr>.

Konstitucinis Teismas) jurisprudencija, atskleidžiančia konstitucinius imperatyvus sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui, asmenų nediskriminavimui teikiant šias paslaugas užtikrinti. Atsižvelgta ir į 2018 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės parengtos Valstybinio audito ataskaitos „Asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir orientacija į pacientą“ Nr. VA-2018-P-10-1-10 rekomendacijas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai. Taip pat remtasi 2019 m. Lietuvos gyventojų apklausos apie jų pasitenkinimą sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant jų prieinamumą, duomenimis.

Galiojančio Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 49 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad valstybės laiduojama (nemokama) asmens sveikatos priežiūra Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos (toliau – LNSS) įstaigose teikiama nemokamai, už šios priežiūros paslaugas iš paciento negali būti reikalaujama papildomo mokesčio. Jei pacientai, turintys teisę į nemokamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, savo iniciatyva pasirenka brangiau kainuojančias paslaugas, medžiagas, procedūras, tai šių paslaugų, medžiagų, procedūrų faktinių kainų ir nemokamų paslaugų, medžiagų, procedūrų kainų skirtumą jie apmoka patys Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka. Jei pacientai, turintys teisę į nemokamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, savo iniciatyva pasirenka papildomas paslaugas ar procedūras, šių paslaugų ar procedūrų kainą jie apmoka patys⁵.

Siūlomu Sveikatos sistemos įstatymo pakeitimo įstatymo projektu Nr. XVP-518 atsisakoma aukščiau išvardintų nuostatų, įtvirtinančių tvarką dėl pacientų pasirenkamų brangiau kainuojančių ar papildomų paslaugų, medžiagų ar procedūrų; taip pat atitinkamai atsisakoma susijusių nuostatų dėl LNSS vykdomųjų subjektų veiklos ir teikiamų paslaugų apimties (išbraukiant: „LNSS vykdomųjų subjektų teikiamos kitos (mokamos) paslaugos, nepriskiriamos sveikatos priežiūros ir farmacinėms paslaugoms, tačiau reikalingos jų teikimui užtikrinti. Paslaugų kainas nustato paslaugas teikiančios įstaigos vadovas“⁶). Kaip teigia Įstatymų projektų rengėjai, „pripažįstamas netekusiu galios teisinis reguliavimas, numatantis galimybę už priemokas teikti papildomas paslaugas, susijusias su valstybės laiduojamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimu“⁷.

Galiojančio Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 10 straipsnio („Vaistų, medicinos pagalbos priemonių ir specialiosios medicininės paskirties maisto produktų įsigijimo išlaidų kompensavimas apdraustiesiems“) 5 dalyje nustatyta, kad vaistų ir medicinos pagalbos priemonių, naudojamų hospitalizuotiems stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose apdraustie-

⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5905/asr>.

⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/cad08be03d2311f0a19dcea0bcc863ad?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=86fc90b2-0033-44cd-b602-098a01faf1e4>.

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d338ec203d2611f0a19dcea0bcc863ad?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=9fb4fcb3-511b-406a-9519-7f35438729df>.

siems gydyti, išlaidos apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, išskyrus atvejus, kai apdraustasis savo iniciatyva gydančiojo gydytojo rekomendavimu pasirenka brangesnius vaistus ar medicinos pagalbos priemones, negu Lietuvos Respublikoje yra taikomi pagal nustatytas gydymo metodikas. Šiuo atveju apdraustasis privalo sveikatos priežiūros įstaigai apmokėti gydytojo skiriamų ir apdraustojo pasirenkamų vaistų ar medicinos pagalbos priemonių kainų skirtumą (šis skirtumas gali būti apmokamas ir iš papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo ar kitų lėšų)⁸.

Siūlomo Sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-519 10 straipsnio 5 dalyje įtvirtinamas pakeitimas, atsižvelgiant į Sveikatos sistemos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą Nr. XVP-518, dėl vaistų ir medicinos pagalbos priemonių, naudojamų hospitalizuotiems stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose apdraustiesiems gydyti, išlaidų apmokėjimo Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis, išbraukiant atvejus, kai apdraustasis savo iniciatyva gydančiojo gydytojo rekomendavimu pasirenka brangesnius vaistus ar medicinos pagalbos priemones, negu Lietuvos Respublikoje yra taikomi pagal nustatytas gydymo metodikas⁹. Siūlomu Sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektu Nr. XVP-519 taip pat atitinkamai išbraukiama šio įstatymo 26 straipsnio 4 dalies 4 punkto nuostata, numatanti minėtus atvejus; Įstatymų projektų rengėjų teigimu, kartu atlikti kiti pakeitimai – papildytas Sveikatos draudimo įstatymo 9 straipsnis, kad jis atitiktų Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme ir Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme apibrėžtas sąvokas – siekiant užtikrinti, kad odontologinės paslaugos vaikams ir socialiai remtiniems asmenims ir toliau būtų teikiamos ta pačia tvarka, kaip šiuo metu¹⁰.

Susiję abiejų nagrinėjamų teisės aktų pakeitimai gali būti vertinami kaip esminis teisinio reguliavimo pokytis, nes abiejų Įstatymų projektų atveju nurodytos apimties tam tikrą laiką galiojės teisinis reguliavimas netektų galios.

Įstatymų projektų aiškinamajame rašte¹¹ kaip vienas iš trijų teigiamų rezultatų, laukiamų priėmus Įstatymų projektus, nurodoma, kad „bus gerinamas asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, kai įstatymiškai nebeliks galimybės apeiti PSDF lėšomis kompensuojamų paslaugų eilės už paslaugas pacientui papildomai prisimokant“.

Tačiau Įstatymų projektų aiškinamajame rašte, aptariant numatomo teisinio reguliavimo po-

⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.28356/asr>.

⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ca9c71a03d2511f0a19dcea0bcc863ad?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=c42d55f1-e099-443d-a304-0403a00ed224>.

¹⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d338ec203d2611f0a19dcea0bcc863ad?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=9fb4fcb3-511b-406a-9519-7f35438729df>.

¹¹ *Ibid.*

veikio vertinimo rezultatus, išsamiai nenurodytas poveikis įvairioms socialinėms grupėms ir socialiniams santykiams (Metodikos 9.5 punktas); išsamiai pacientų požiūriu neapartas numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas klausimyne (Metodikos 1 priedas) konkrečiai išskirtais aspektais.

Prie poveikio pacientui Įstatymų projektų aiškinamajame rašte glaustai nurodyta, kad „visi PSD drausti pacientai PSDF kompensuojamas paslaugas gaus vienodomis sąlygomis“, tačiau nepateikti detalesni duomenys, aktualūs numatant poveikį atskiroms žmonių grupėms, jų lygių galimybių užtikrinimą. Taip pat bendrai rašoma apie būtinybę sudaryti vienodas galimybes visiems apdraustiesiems privalomuoju sveikatos draudimu gauti pacientui individualiai tinkamiausias sveikatos priežiūros paslaugas (3–4 psl.), esant nuolatinei sveikatos priežiūros technologijų pažangai. Nurodoma, kad neigiamų Įstatymų projektų pasekmių nenumatoma, priešingai – jais ne tik siekiama užtikrinti pacientų teisę į kuo geresnę sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, bet ir padidinti Lietuvos sveikatos sistemos skaidrumą.

Visgi abiem tikslams esant vienodai svarbiems, manytina, kad nepakanka informacijos ir duomenų, pagrindžiančių siūlomo teisinio reguliavimo teigiamą poveikį atskirų pacientų grupių galimybei gauti kuo geresnę sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą. Nors, Sveikatos apsaugos ministerijos nuomone, pacientų „prisimokėjimai kaip tik skatina paslaugų prieinamumo blogėjimą ir socialinę atskirtį, nes, jei prisimoki, paslaugą gauni greičiau“, nepateikiami visapusiai statistiniai duomenys apie paslaugų prieinamumą atskiroms socialinėms grupėms, pavyzdžiui, kaip nurodoma Metodikoje, socialiai pažeidžiamiems asmenims, jaunimui, vaikams, šeimoms, ypač jaunoms ar auginančioms tris ir daugiau vaikų, pagyvenusiems ir kitiems asmenims pagal ekonomines, geografines, lyties ir kitas charakteristikas (pavyzdžiui, sirgimą lėtinėmis (viena ar daugiau) ligomis). Nors Įstatymų projektų aiškinamajame rašte išskiriamos tam tikros paslaugos (odontologinės paslaugos), užsimenama apie didžiausios rizikos pacientų apsaugą, o išvadas su pastabomis dėl atskirų pacientų grupių (pavyzdžiui, sergančių tam tikromis ligomis) pateikė atskiros asociacijos ir kiti išvadų rengėjai, negalima daryti prielaidos, kad tai – visos grupės, kurios gali patirti siūlomo teisinio reguliavimo pasekmes ir kad jos patirs vienodas pasekmes. Antai Įstatymų projektų rengėjas atsakė dėl jų išvadas pateikusioms skirtingoms asociacijoms apie pacientus, kuriems reikalingos kataraktos operacijos (o joms apmokėti, beje, pripažinta apie papildomos pinigų sumos, perskirsčius PSDF biudžeto lėšas, būtinybę), sąnarių endoprotezavimas, tačiau lieka neaišku dėl kitų asmenų grupių. Aiškinamajame rašte tik apibendrintai teigiama, kad „priėmus įstatymą, **dauguma** pacientų pasinaudotų įgyta galimybe gauti reikalingas tinkamos kokybės sveikatos priežiūros paslaugas papildomai nemokėdami ir tik nedidelė dalis pasiturinčių pacientų galbūt nuspręstų nesinaudoti PSDF kompensuojamomis sveikatos priežiūros paslaugomis ir gydytis mokėdami visą kai-

na“. Minėta išvardinta reikalinga informacija ir duomenys leistų įvertinti, ar siūlomas teisinis reguliavimas užtikrins visų žmonių grupių lygias galimybes ir paslaugų prieinamumą. Aiškinamajame rašte nepateikiama ir informacija apie tai, kokią poveikį numatomas teisinis reguliavimas turėtų pacientų grupių galimybės gauti individualiai tinkamiausias sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat pacientų pasitenkinimo paslaugomis rodiklius. Ši informacija ir duomenys galėtų padėti prognozuoti ir siūlomo teisinio reguliavimo poveikį susijusių žmogaus teisių užtikrinimui, padėtų nustatyti, ar siūlomas teisinis reguliavimas nepadidintų socialinės atskirties, nesumažintų paslaugų prieinamumo aukščiau išvardintoms žmonių grupėms, atitiktų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui užtikrinti keliamus konstitucinius imperatyvus. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pripažinta, kad žmogaus orumas, teisė į gyvybę ir teisė į kuo geresnę sveikatą yra glaudžiai susiję; neužtikrinus deramos sveikatos apsaugos, žmogaus teisės į gyvybę ir jo orumo apsauga taip pat nebūtų visavertė¹².

Taigi, nesant minėtos informacijos ir duomenų, kuriuos galėtų papildomai pateikti siūlomų Įstatymų projektų rengėjas, neįmanoma atlikti prašomo numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo, pateikti jo rezultatų Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto prašomais lygių galimybių ir žmogaus teisių aspektais.

Būtinybė gauti minėtą informaciją ir duomenis grindžiama ir toliau išvardintais argumentais. Antai Valstybinio audito ataskaitoje „Asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir orientacija į pacientą“, 2018-11-16 Nr. VA-2018-P-10-1-10, teikiant rekomendacijas, susijusias su paslaugų prieinamumu ir jo gerinimu, Sveikatos apsaugos ministerijai pasiūlyta sprendimus priimti tokius, kurie „apimtų **visas pacientų** ir paslaugų **grupes** bei gydymo įstaigas“.

Kaip ne kartą pažymėjo Konstitucinis Teismas, vykdydamos konstitucinę valstybės priedermę rūpintis žmonių sveikata, valstybės sveikatos politiką formuojančios ir įgyvendinančios valstybės institucijos, be kita ko, turi sudaryti sąlygas, kad sveikatos priežiūros paslaugos būtų **visiems** realiai prieinamos¹³. Visiems prieinamos sveikatos priežiūros ir asmenų nediskriminavimo teikiant sveikatos priežiūros paslaugas svarba akcentuota ir naujausiame Konstitucinio Teismo 2025 m. balandžio 10 d. nutarime, nagrinėjant klausimą dėl pagalbinių apvaisinimo paslaugų teikimo ir tiriant ginčyto teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai. Minėtame nutarime pažymėta apie įstatymų leidėją saistantį iš Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalies kylantį reikalavimą užtikrinti visiems prieinamą sveikatos priežiūrą reguliuojant sveikatos priežiūros paslaugų, tiek finansuojamų privalomojo sveikatos draudimo lėšomis, tiek ir apmokamų iš privačių finansavimo šaltinių,

¹² Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/-ta87/content>.

¹³ *Ibid.*

teikimo sąlygas. Minėtos bylos kontekste atskleista, kad „šis konstitucinis reikalavimas, be kita ko, suponuoja tai, kad įstatymuose nustatant sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sąlygas turi būti įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį esant nustatytam objektyviam mediciniam poreikiui, *inter alia* objektyvioms aplinkybėms, susijusioms su asmens sveikata, sveikatos priežiūros paslaugos asmenims būtų teikiamos paisant iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, be kita ko, konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo, įtvirtinto Konstitucijos 29 straipsnyje, kuris būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys teikiant sveikatos priežiūros paslaugas būtų diskriminuojami“¹⁴.

Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo visiems aktualumas yra vienas iš reikšmingų veiksnių, kuris padeda įvertinti pacientų pasitenkinimą sveikatos priežiūros paslaugomis. Antai 2019 m. publikuotos apklausos apie 1200 pacientų pasitenkinimą pirminės sveikatos priežiūros paslaugomis duomenimis, išmatavus jų pasitenkinimą pagal 7 aspektus, įskaitant paslaugos prieinamumą ir patogumą (t. y. ar medicininės priežiūros išteklių yra lengvai prieinami, taip pat vertinamas laukimo laikas ir ar išlaikomas priežiūros tęstinumas)¹⁵, nustatyta, kad prasčiausiai iš visų tirtų aspektų respondentai vertino paslaugos prieinamumą ir patogumą (kartu ir konsultacijos trukmę)¹⁶. Papildomai paminėtina, kad iš atlikto tyrimo matyti ir tai, jog finansinių aspektų (apiimančių bet kokius sunkumus, susijusius su medicininių paslaugų apmokėjimu) vertinimas šioje apklausoje užėmė ne pirmą, o trečią vietą iš septynių pagal nepasitenkinimo lygį¹⁷.

Iš Įstatymų projektų aiškinamojo rašto matyti, kad jame pateikti pavieniai nuomonių fragmentai („Pacientų liudijimai LNSS privačiose gydymo įstaigose“), o ne išsamūs gyventojų pagal įvairias charakteristikas apklausų duomenys, kuriuos, tikėtina, turi Įstatymų projektų rengėjas ir kurie leistų susidaryti išsamesnį vaizdą apie siūlomo teisinio reguliavimo poveikį visų visuomenės grupių lygiateisiškumui ir paslaugų prieinamumui.

Apibendrinus pateiktus pastebėjimus dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo svarbos visiems pacientams, o Įstatymų projektuose numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvadai pateikti trūkstant visapusių statistinių duomenų apie asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą atskiroms pacientų grupėms, jų galimybėms gauti individualiai tinkamiausias sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat apie pacientų pasitenkinimo paslaugomis rodiklius, jiems

¹⁴ Konstitucinio Teismo 2025 m. balandžio 10 d. nutarimas, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3118/content>.

¹⁵ Kiti iš vertintų aspektų – bendras pasitenkinimas, techninis aprūpinimas ir kompetencija, gydytojo santykis ir bendravimas, informacijos suteikimas ir dėmesingumas, finansiniai aspektai, konsultacijos trukmė ir praleistas su gydytoju laikas bei paslaugos prieinamumas ir patogumas.

¹⁶ KAVALIENĖ, R. Veiksnių, lemiančių pacientų pasitenkinimą pirminės sveikatos priežiūros paslaugomis, įvertinimas. Daktaro disertacija, biomedicinos mokslai, medicina (06B). Vilnius, 2019, p.46, <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://epublications.vu.lt/object/elaba:34213520/34213520.pdf&ved=2ahUKewiJ6L7d4puOAxVCywiHHX5LgBgQFnoECBcQAO&usq=AOvVaw2nUolfO1aFX4TAIxfqlbn8>.

¹⁷ *Ibid.*, p. 97.

įgyvendinant jų teisę į kuo geresnę sveikatą ir kartu – visavertę jų orumo apsaugą, siūlytina minėtam poveikiui vertinti Įstatymų projektų rengėjo papildomai prašyti išvardintos informacijos ir duomenų.

Išvada (į 2025-06-11 raštą Nr. S-2025-3003) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2025-07-02 raštu Nr. 2R-54-(1.8).

IV.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO 228, 229, 230 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO PROJEKTO NR. XVP-106(2)

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas savo iniciatyva pateikė nuomonę Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui dėl Baudžiamojo kodekso 228, 229, 230 straipsnių pakeitimo projekto Nr. XVP-106(2) (toliau – Projektas Nr. XVP-106(2)), išsakydamas kritiką siūlomiems piktnaudžiavimo nusikaltimo požymių pakeitimams ir pasiūlydamas alternatyvų Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio pakeitimo variantą.

Suprantame problemą, kad tarnybinio pasisavinimo baudžiamasis reguliavimas Lietuvoje nėra tinkamas. Ir turime pasiūlymą, kaip ją išspręsti. Tačiau negalime pritarti būdai, kuriuo šią problemą siūloma spręsti Projektu Nr. XVP-106(2). Šis būdas sukeltų didelių žalingų šalutinių padarinių – labai sušvelnintų atsakomybę už piktnaudžiavimo atvejus, kuriais nėra daroma turtinė žala, bet pažeidžiama asmens laisvė, orumas, sveikata ar kitos neturtinės vertybės.

Susipažinus su Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto (toliau – TTK) nariams pateiktomis apžvalgomis, naujojo projekto dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 228 str. pakeitimo kontekste susidaro įspūdis, kad jos yra netinkamai interpretuojamos. Taip pat nėra tiesa tai, ką TTK posėdžio metu bei „Delfi“ publikacijoje teigė Julius Sabatauskas, kad piktnaudžiavimo kriminalizavimo kontekste „80 proc. Europos valstybių yra nusistatę turtinę žalą. Turtinė žala dominuoja Europoje.“¹⁸ Tai tiesa tik labai siaura apimtimi – kalbant apie

¹⁸ Sabatauskas atkirto kritikams: patogu teisti žmones už 150 eurų, kokia puiki statistika prokurorams // *Delfi*, 2025.06.16 13:12, [nuoroda](#).

tarnybinį pasisavinimą, bet ne piktnaudžiavimą apskritai. Analizuojant užsienio teisę, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į straipsnių pavadinimus, bet ir į jų turinį bei visą normų sistemą – į kitus straipsnius, kurie apibrėžia specialiąsias piktnaudžiavimo normas.

Apžvalga „Piktnaudžiavimo veikų reglamentavimas ES valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose“ (Analitinė apžvalga 25/63)¹⁹ koncentruojasi į tarnybinio pasisavinimo kriminalizavimą. Bet piktnaudžiavimas anaipol nėra vien tarnybinis pasisavinimas. Policijos ir kitų pareigūnų veiksmai viršijant įgaliojimus ir pažeidžiant asmens laisvę, orumą ar sveikatą patenka į mūsų BK 228 str. aprėptį kaip piktnaudžiavimas, bet anaipol nėra tarnybinis pasisavinimas ir netgi nėra korupcinis nusikaltimas (pvz., apžvalgoje daug dėmesio skiriama Estijos antikorupciniam įstatymui, kuris, suprantama, neapima didelės dalies piktnaudžiavimo veikų). Taigi, ši apžvalga gali klaidinti skaitytoją. Joje visai neaptariami piktnaudžiavimo atvejai, kurie užsienio įstatymuose kriminalizuoti kaip atskiri nusikaltimai (pareigūnų smurtas, neteisėtas laisvės atėmimas, tarnybinis dokumentų klastojimas ir kt.), kurie pagal mūsų BK 228 str. būtų kvalifikuojami kaip piktnaudžiavimas.

Apžvalga „Žala kaip viešųjų pareigūnų piktnaudžiavimo veikos požymis ES valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, jos masto vertinimo kriterijai“ (Analitinė apžvalga 25/65)²⁰ aiškiai rodo, kad nėra taip, kad atsakomybė už piktnaudžiavimą būtų siejama tik su turtine žala. Taip ir negali būti, juk neteisėti pareigūnų veiksmai pažeidžiant asmens laisvę, orumą ar sveikatą nevertintini per turtinę žalą, o tokios veikos negali būti vertinamos švelniau nei baudžiamąja tvarka. Vokietijos ir Švedijos pavyzdžiai rodo, kad atsakomybė už piktnaudžiavimą su žala apskritai nėra siejama. Vokietijoje konkrečiais atskirais straipsniais kaip tarnybiniai nusikaltimai apibrėžiami pavojingi piktnaudžiavimo atvejai, o Švedijoje baudžiamajame įstatyme numatytos bendros piktnaudžiavimo normos aprėptis siaurinama per požymį „šurkštus“ pareigū pažeidimas. Pažymėtina, kad požymis „šurkštus“ atlieka tokią pačią funkciją, kaip Lietuvos BK požymis „didelė žala“ – padeda „atsijoti“ baudžiamosios atsakomybės lygio nesiekiančius atvejus. Tai vertinamieji požymiai, kuriuos sukongretinti gana sudėtinga dėl įvairių piktnaudžiavimo pasireiškimo formų ir ši sukongretinimą tenka atlikti teismams. Suprantamas noras, kad visi nusikaltimų požymiai būtų matematiškai aiškūs, bet, deja, ne visuomet tai įmanoma.

Priėmus Projektą Nr. XVP-106(2), turtinės žalos nesukeliantis pareigūnų piktnaudžiavimas būtų kvalifikuojamas pagal bendrąsias normas, lyg nusikaltimą būtų padaręs eilinis pilietis, neturintis valstybės pasitikėjimo kredito ir įgalinimų. Tai būtų sistemiškai ydingas reguliavimas. Tarnybinis nusikaltimas nėra tolygus ar mažiau reikšmingas nei toks pat eilinio piliečio nusikaltimas,

¹⁹ https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=104080.

²⁰ https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=104079.

priešingai – tarnautojo ar pareigūno nusikaltimas kerta esminę demokratinės valstybės šaką – pasitikėjimą valstybės institucijomis. Dėl to turi būti baudžiamas griežčiau ir turi būti aiškiai parodyta, kad nusikalsta pažeidžiant valstybės tarnybos principus.

Kokie mūsų siūlymai?

Tam, kad būtų išspręsta tarnybinio pasisavinimo problema ir tokie nusikaltimai, kai turtinė žala nėra didelė, nebūtų kiek neadekvačiai kvalifikuojami kaip sunkus nusikaltimas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, siūlytina numatyti naują atskirą straipsnį – tarnybinis turto pasisavinimas ar iššvaistymas – kurio sankcijos būtų kiek griežtesnės už eilinių piliečių padaryto turto pasisavinimo ar iššvaistymo (BK 183, 184 str.)²¹. BK papildžius šia norma, ji būtų speciali norma BK 228 straipsnio atžvilgiu ir BK 228 straipsnio pakeitimų sprendžiant tarnybinio pasisavinimo tinkamo kvalifikavimo problemą nebereikėtų.

Tolimesnė BK 228 straipsnio reforma (ir jos poreikis) reikalautų plačios ir išsamios diskusijos (pavyzdžiui, dėl požymio „didelė žala“ keitimo į požymį „šurkštus pareigų pažeidimas ar įgaliotųjų viršijimas“) ir siūlytina šiuokart nuo jos susilaikyti.

228² straipsnis. Tarnybinis turto pasisavinimas ar iššvaistymas

- 1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, pasisavinęs ar iššvaistęs jam dėl tarnybos patikėtą ar jo žinioje buvusį turtą ar turtinę teisę, baudžiamas viešaisiais darbais arba bausme, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.**
- 2. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, pasisavinęs ar iššvaistęs jam dėl tarnybos patikėtą ar jo žinioje buvusį labai didelės vertės turtą ar turtinę teisę, baudžiamas bausme arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.**

230 straipsnis. Sąvokų išaiškinimas

- 7. Šiame skyriuje turto ar turtinė teisės vertė laikoma labai didele, kai ji viršija 900 MGL dydžio sumą.**

Nuomonė pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto iniciatyva 2025-06-17 raštu Nr. 2R-51.

²¹ Be kita ko, tai leistų taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės nedidelio pavojingumo atvejais.

V.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas, atsakydamas į Vidaus reikalų ministerijos 2025-08-05 prašymą pateikti nuomonę dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau ir – BK) ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau ir – BVK) pakeitimų, susijusių su Lietuvoje be teisinio pagrindo esančių užsieniečių išsiuntimo galimybių praplėtimu, jų lygtinio paleidimo apribojimu ir deportacijos procedūros supaprastinimu, išreiškė kritinę nuomonę, nurodydamas motyvus, kodėl siūlomas galiojančios tvarkos keitimas būtų prastesnis, nei galiojanti tvarka.

Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 729 straipsniu bei 67 straipsnio 2 dalies papildymo

Suprantame siekį efektyvinti užsieniečių, kurie yra neteisėtai Lietuvos Respublikoje (toliau labai supaprastintai juos įvardinsime tiesiog užsieniečiais arba asmenimis), sugrąžinimo klausimų sprendimą. Teikiamu įstatymo projektu siūloma teisę spręsti dėl užsieniečio išsiuntimo ir draudimo jam grįžti į Lietuvos Respubliką suteikti bendrosios kompetencijos teismams, nagrinėjantiems baudžiamąsias bylas, kuriose kaltinami užsieniečiai. Siūloma suteikti teisę teismams skirti naują baudžiamojo poveikio priemonę – išsiuntimą iš Lietuvos Respublikos su draudimu sugrįžti.

Norime atkreipti dėmesį į tam tikras siūlymo rizikas. Išsiuntimo klausimo sprendimas gali būti laiko reikalaujantis klausimas. Jį sprendžiant turi būti kruopščiai įvertinamos įvairios aplinkybės, numatytos Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 128 ir kituose straipsniuose. O tai gali apkrauti ir vilkinti baudžiamuosius procesus.

Dar viena rizika – baudžiamųjų bylų teisėjų kvalifikacijos trūkumas spręsti gan specifinius užsieniečių išsiuntimo ir draudimo jiems sugrįžti klausimus. Šių klausimų patikėjimas bendrosios kompetencijos teismams pareikalautų resursų ir laiko apmokant bendrosios kompetencijos teisėjus.

Dėl to siūlytina apsvaistyti, ar dabartinė sistema, kai išsiuntimo klausimas sprendžiamas paraleliai (administracinėje teisenoje), nėra racialesnė.

Jei vis dėlto būtų nuspręsta eiti pasiūlytu keliu, atkreipiame dėmesį, kad numatomi minimalus ir maksimalus draudimo sugrįžti į Lietuvą terminai yra nepaprastai ilgi (nuo 3 iki 10 metų), nors Užsieniečių teisinės padėties įstatymas (toliau – UTPĮ) nenumato ilgesnio nei 5 metų išsiuntimo termino ir nenumato minimalaus termino. Siūlytume nenukrypti nuo UTPĮ nuostatų ir apsiriboti draudimo sugrįžti terminu iki 5 metų.

Taip pat, atsižvelgiant į aiškinamajame rašte minimus svarstymus, kiek prasminga vykdyti BK numatytas bausmes ir probaciją asmenims, kuriuos numatoma išsiųsti iš Lietuvos Respublikos, tam tikram laikotarpiui nebeleidžiant sugrįžti, siūlytina apsvaistyti galimybę BK numatyti specialų atleidimo nuo bausmės (visos ar jos dalies) pagrindą užsieniečiams, kurie yra neteisėtai Lietuvos Respublikoje ir kurie yra išsiunčiami (panaši idėja yra numatyta BK 291 straipsnio 3 dalyje). Atleidęs užsienietį nuo bausmės ar jos dalies, teismas galėtų taikyti siūlomą baudžiamojo poveikio priemonę. Kritiškai vertiname siūlymą nustatyti ribojimus nuteistus užsieniečius paleisti iš laisvės atėmimo vietų anksčiau laiko (žr. toliau). Tokiems ribojimams alternatyva galėtų būti atleidimo nuo visos ar dalies bausmės galimybė.

Pateiktame vertinti įstatymų pakete nematome reikalingų Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) pakeitimų ir papildymų. BPK turi būti nurodyta, kokios institucijos vykdo kiekvieną baudžiamojo poveikio priemonę (BPK 342 straipsnis). Taip pat, numačius atleidimo nuo bausmės galimybę, reikėtų patikslinimų BPK 305 straipsnio 2 dalyje.

Dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso papildymo 821 straipsniu

Siūlymui nepritariame. Manome, kad yra siūloma netinkama priemonė keliamoms problemoms spręsti.

Laikomės nuostatos, kad būtų neproporcinga ilgiau kalinti užsieniečius, atimant teisę į lygtinį paleidimą, vien dėl administracinių priežasčių – jei tokių asmenų lygtinio paleidimo metu dar nėra administracine tvarka išspręstas jų išsiuntimo klausimas. Negalime pritarti tokiam siūlymui, kurį, pritardami Teisingumo ministerijos pozicijai, laikome diskriminaciniu ir neproporcingu.

Manome, kad turėtų būti galimybė keliamą problemą išspręsti tinkamai organizuojant atsakingų institucijų darbą – užsieniečių išsiuntimo (arba leidimo gyventi Lietuvoje suteikimo) klausimą nagrinėjant laiku, pakankamai iš anksto, kad sprendimas jau būtų priimtas tuo metu, kai svarstoma dėl jų lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietos. Juolab kad aiškinamajame rašte nurodoma, kad „Europos Komisija taip pat ragina Europos Sąjungos valstybes nares vykdyti veiksmingą neteisėtai esančių užsieniečių, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę, grąžinimo politiką, tarp jų

rekomenduojama kuo anksčiau pradėti rengtis įkalinimo įstaigose esančių užsieniečių grąžinimui“.

Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimas išsiųsti užsieniečių gali būti nepriimtas ir dėl objektyvių priežasčių, pavyzdžiui, dėl jo šeimos ir vaikų interesų. Situacija, kad asmuo yra kalinamas ilgiau nei kiti asmenys vien dėl to, kad jo šeimos ir vaikų interesai neleidžia jo išsiųsti iš Lietuvos, būtų nelogiška, pažeidžianti asmens teisę į laisvę bei į pagarbą šeimai. Be to, prieštarautų ne tik kalinamo asmens, bet ir jo šeimos ir vaikų interesams.

Taip pat manytume, kad ilgesnio kalinimo pagrindu negali būti tai, kaip nurodoma aiškinamajame rašte, kad lygtinai paleistam asmeniui nebūtų galimybės vykdyti nustatytų pareigų. Institucija, sprendžianti dėl lygtinai paleidžiamam asmeniui skirtinų pareigų, privalo atsižvelgti į tai, ar jis turės galimybę pareigas vykdyti, ir neskirti pareigų, kurių asmuo neturės galimybės vykdyti. Administraciniai klausimai neturėtų būti sprendžiami asmens laisvės (ilgesnio kalinimo) sąskaita.

Kartu kviečiame apsvarstyti, ar specialus atleidimo nuo bausmės ar jos dalies pagrindas užsieniečiams, kurie yra išsiunčiami iš Lietuvos Respublikos, uždraudžiant tam tikrą laiką sugrįžti, nebūtų tinkamesnis keliamų problemų sprendimas.

Nuomonė (į 2025-08-05 raštą Nr. 1D-3641) pateikta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai 2025-09-24 raštu Nr. 2R- 59-(1.8).

VI.

Dovilė Pūraitė-Andrikienė

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 34 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-545

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas gavo Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto prašymą pateikti pastabas ir siūlymus dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 34 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-545 (toliau ir – Projektas). Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau ir – Konstitucija) 34 straipsnį, rinkimų teisę turi piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų. Šiuo įstatymo projektu siekiama pakeisti tokią nuostatą ir numatyti, kad savivaldybių tarybų ir savivaldybių merų rinkimuose aktyviają rinkimų teisę turėtų ir asmenys nuo 16 metų.

Pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje pateikiama argumentų už ir prieš aktyviosios rinkimų teisės amžiaus ribos mažinimą. Tyrimai rodo, kad, suteikus balsavimo teisę 16–17 metų asmenims, galima skatinti politinį įsitraukimą, formuoti pilietiško balsavimo įpročius ir geriau atstovauti jaunimo interesams, taigi demokratija tampa labiau reprezentatyvi. Kita vertus, priešininkai teigia, kad tokio amžiaus asmenys dar neturi politiškai brandžių žinių, patirties ir gali būti pernelyg veikiami aplinkos, socialinės žiniasklaidos ir autoritetų spaudimo.

Vis dėlto šioje nuomonėje Projektu siūlomas teisinis reguliavimas visų pirma vertinamas Konstitucijos stabilumo užtikrinimo, Europos Sąjungos valstybių tendencijų, Konstitucijos vientisumo ir jos nuostatų darnos kontekstuose. Nuomonės pabaigoje taip pat pateikiami alternatyvūs siūlymai.

Dėl Konstitucijos stabilumo užtikrinimo

Projektu siūlomas konstitucinis reguliavimas visų pirma kelia abejonių dėl savo būtinumo. Kaip ne sykį yra konstatavęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas), Konstitucija, kaip aukščiausiaji teisė, turi būti stabilus aktas²². Konstitucijos stabilumas yra tokia jos savybė, kuri kartu su kitomis (*inter alia* – ir pirmiausia – su Konstitucijos ypatinga, aukščiausia teisine galia) konstitucinį teisinį reguliavimą atskiria nuo žemesnės galios teisės aktais nustatyto (ordinarinio) teisinio reguliavimo²³, o Konstituciją – nuo visų kitų teisės aktų. Konstitucijos stabilumas – viena iš prielaidų užtikrinti valstybės tęstinumą, pagarbą konstitucinei santvarkai ir teisei, Konstitucijoje deklaruotų lietuvių tautos siekių, kuriais grindžiama pati Konstitucija, įgyvendinimą. Taigi Konstitucijos stabilumas – didžiulė teisinė vertybė. Viena iš sąlygų, užtikrinančių Konstitucijos, kaip teisinės realybės, stabilumą, yra jos teksto stabilumas. Konstitucija neturi būti keičiama, jeigu tai nėra teisiškai būtina.

Vertinant Projektu siūlomą konstitucinį reguliavimą Konstitucijos stabilumo užtikrinimo kontekste kyla abejonių, ar Projekto aiškinamajame rašte nurodytas tikslas „padidins jaunimo domėjimąsi savivaldos institucijų veikla ir prisidės prie demokratinių vertybių stiprinimo Lietuvoje“ yra pakankamas pagrindas intervencijai į Konstitucijos tekstą, suteikiant teisę savivaldybių tarybų ir savivaldybių merų rinkimuose balsuoti asmenims, sulaukusiems 16 metų, t. y. dar nesulaukusiems pilnametystės. Manytina, kad didinti jaunimo domėjimąsi savivaldos institucijų veikla galima ir kitomis (visų pirma švietimo) priemonėmis, o ne Konstitucijos (aukščiausiosios teisės) pataisomis.

Europos Sąjungos valstybių tendencijos

Būtinumo keisti aptariamą konstitucinį reguliavimą nepagrindžia ir Europos Sąjungos valstybių tendencijos. Vertinant Projektu siūlomą reguliavimą iš lyginamosios perspektyvos paminėtina, kad absoliučioje daugumoje Europos Sąjungos valstybių aktyvioji rinkimų teisė jaunesniems nei 18 metų asmenims nėra suteikiama. Yra tik kelios išimtys: Austrijoje galima balsuoti nuo 16 metų visų rūšių rinkimuose, Graikijoje ši teisė suteikiama nuo 17 metų, Estijoje ir Maltoje balsuoti savivaldos rinkimuose galima nuo 16 metų. Toks pats minimalus amžius taikomas ir kai kuriuose Vokietijos regionuose (žemėse) vykstančiuose vietos ir regionų rinkimuose²⁴. Vis dėlto šie atvejai yra išimtiniai, bendra tendencija yra aktyviosios rinkimų teisės suteikimas nuo 18 m. Taigi įtvirtinusi Projektu siūlomą reguliavimą, Lietuva taptų labiau išimtinu, o ne bendras Europos tendencijas atspindinčiu atveju.

²² Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai.

²³ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas.

²⁴ European Union Agency for Fundamental Rights. Children's right to vote, [Children's right to vote | European Union Agency for Fundamental Rights](#).

Konstitucijos vientisumas ir jos nuostatų darna

Taip pat nei iš siūlomo teisinio reguliavimo, nei iš Projekto aiškinamojo rašto nėra aišku, kodėl būtent tik savivaldybių tarybų ir savivaldybių merų rinkimuose turėtų būti mažinama aktyviają rinkimų teisę turinčių asmenų amžiaus riba. Kuo ši rinkimų rūšis yra išskirtinė lyginant su Seimo, Respublikos Prezidento, Europos Parlamento rinkimais? Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad darant Konstitucijos pataisas turi būti paisoma imperatyvo, kad Konstitucija yra vientisas aktas²⁵, taip pat tai, kad visos Konstitucijos nuostatos tarpusavyje susijusios, kad vienu Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį; Konstitucijos nuostatos sudaro vieną, darnią sistemą; nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešpriešinti kitoms Konstitucijos nuostatoms. Pati Konstitucijos, kaip aukščiausiosios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų²⁶. O tai, kad siūlomu Konstitucijos pakeitimu, pagal kurį aktyvioji rinkimų teisė būtų suteikiama nepilnamečiams asmenims būtent tik savivaldybių tarybų rinkimuose, paliekant reikalavimą sulaukti pilnametystės kitų rūšių rinkimuose, kelia rimtų abejonių dėl to, ar nebūtų pažeista Konstitucijos nuostatų darna. Šias abejones sustiprina ir tai, kad Lietuvos teisės sistemoje pilnametystės amžius yra 18 m.²⁷

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Projektu Nr. XVP-545 siūlomas konstitucinis reguliavimas kelia abejonių dėl savo būtinumo (Konstitucija neturi būti keičiama, jeigu tai nėra teisiškai būtina), taip pat diskutuotina, ar įtvirtinus aptariamą reguliavimą Konstitucijoje nebūtų pažeista Konstitucijos nuostatų darna. Pažymėtina ir tai, kad Projektu siūlomas reguliavimas neatspindi Europos Sąjungos valstybių tendencijų dėl aktyviosios rinkimų teisės amžiaus cenzo nustatymo.

Veiksnumo cenzo korekcijos

Analizuojamo klausimo kontekste paminėtina, kad, kalbant apie poreikį koreguoti Konstitucijoje įtvirtintus aktyviosios rinkimų teisės cenzus, *inter alia* Konstitucijos 34 straipsnio nuostatas, vėliau reikėtų diskutuoti apie veiksnio cenzo korekcijas. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau ir – Konvencija)²⁸, kurią Lietuva ratifikavo 2010 metais, 29 straipsnis aiškiai įtvirtina, jog visi asmenys su negalia turi teisę ne tik balsuoti, bet ir būti renkami, tačiau Lietuvos Konstitu-

²⁵ *Inter alia* Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas.

²⁶ *Inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas.

²⁷ Konstitucijos 38 str. 6 d.; 39 str. 3 d.; Civilinio kodekso 2.5 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnio 11 dalis.

²⁸ United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, adopted December 13, 2006, UN Doc. A/RES/61/106.

cija numato, kad rinkimuose nedalyvauja piliečiai, kurie teismo pripažinti neveiksniais (Konstitucijos 34 str. 3 d., 56 str. 2 d.). Ši situacija atskleidžia rimtą problemą: iš vienos pusės, Lietuva, ratifikavusi šią Konvenciją, yra įsipareigojusi įgyvendinti tarptautinius žmogaus teisių standartus ir užtikrinti lygybę visiems piliečiams. Iš kitos pusės, Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtinti ribojimai sudaro teisinį barjerą, kurio apeiti neįmanoma be pačios Konstitucijos pataisų.

2024 m. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija bandė žengti žingsnius asmenų su psichikos ar proto negalia teisinės apsaugos srityje, parengdama įstatymų projektus, kuriais buvo siekiama visiškai panaikinti tiek neveiksnumo, tiek riboto veiksnio institutus. Šiais projektais, be kita ko, buvo siekiama įgyvendinti Konvencijos 29 straipsnį, pagal kurį valstybės narės įsipareigoja užtikrinti asmenų su negalia dalyvavimą politiniame gyvenime, įskaitant asmenų su negalia teisę ir galimybę balsuoti ir būti išrinktiems²⁹.

Paminėtina, kad tokias rekomendacijas Lietuvai pateikė ir įvairios tarptautinės institucijos, pavyzdžiui, jau 2016 m. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komitetas Lietuvai rekomendavo panaikinti nuostatas, kuriomis asmenims su negalia atimama teisė balsuoti ir būti išrinktiems, įskaitant galimybę neįgalius asmenis pripažinti teisiškai neveiksniais dėl jų negalios; ir grąžinti balsavimo teisę visiems neįgaliems asmenims, kurie yra išbraukti iš nacionalinio rinkėjų sąrašo³⁰. „Mental Health Europe“ parengtoje ataskaitoje, kuri buvo finansuota Europos Sąjungos, taip pat rekomenduojama „panaikinti nacionalinius įstatymus ar teises nuostatas, kurios neleidžia žmonėms su psichosocialine negalia dalyvauti rinkimuose dėl to, kad jie laikomi neturinčiais teisinio veiksnio. Tai turėtų būti taikoma visiems rinkimams, nesvarbu, ar jie būtų vietos, regioniniai, nacionaliniai, prezidentiniai ar Europos, taip pat referendumams.“³¹

Tačiau šią reformą Lietuvoje sustabdė iškeltas klausimas dėl siūlomo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai. Seimo kanceliarijos Teisės departamentas pateikė nuomonę, kad Projekto 6 straipsniu siūloma Civilinio kodekso 2.6 straipsnio 2 dalis tiek, kiek pagal ją asmenų, negalinčių išreikšti savo valios, rinkimų teisė nebūtų ribojama, prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2, 3 dalims, 56 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat Rinkimų kodekso 4 straipsniui, 9 straipsnio 1 daliai, 11 straipsnio 2 daliai³². Kaip ne sykį konstatavo Konstitucinis Teismas, esant Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir Konstitucijos nuostatų nesuderina-

²⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Dėl patikslinto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto ir susijusių įstatymų projektų teikimo, <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/8/AAyusVh1V6M.pdf>

³⁰ Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Concluding observations on the initial report of Lithuania (2016).

³¹ Mental Health Europe. Right to vote for persons with psychosocial disabilities in the European Union Guidelines (2023). [MHE Right-to-Vote Study FINAL.pdf](#)

³² Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas. Išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto (2024). [XIVP-4079 TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA DĖL Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto](#).

mumui, iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikai kyla pareiga tokį nesuderinamumą pašalinti *inter alia* atsisakant atitinkamų tarptautinėje sutartyje nustatytų tarptautinių įsipareigojimų vadovaujantis tarptautinės teisės normomis arba darant atitinkamas Konstitucijos pataisas³³.

Kalbant apie Europos Sąjungos valstybių poziciją šioje srityje paminėtina, kad pastaruoju dešimtmečiu juntamas stiprus postūmis panaikinti apribojimus rinkimų teisės srityje remiantis nustatytu neveiksnumu. 2014 m. 10 valstybių buvo visiškai panaikinusios minėtus balsavimo teisių apribojimus, 13-oje valstybių asmenys, kuriems paskirta teisinė globa, negalėjo dalyvauti rinkimuose, o 4 valstybės numatė tam tikras tarpines galimybes. Tuo tarpu 2024 m. jau net 14 valstybių visiškai panaikino minėtus balsavimo teisių apribojimus, t. y. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros atlikto tyrimo duomenimis, 2024 m. Austrijos, Kroatijos, Danijos, Vokietijos, Suomijos, Prancūzijos, Italijos, Latvijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Ispanijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Švedijos teisės aktai nenumatė jokių balsavimo teisių apribojimų, susijusių su neveiksnumo nustatymu³⁴. Šios reformos Europos Sąjungos valstybėse vyko skirtingais būdais: 1) kai kurios valstybės keitė savo Konstitucijų nuostatas siekdamas jas suderinti su Konvencijos reikalavimais; 2) kai kurioms pakako įstatymų pakeitimų; 3) dar vienoje valstybių grupėje siekiant užtikrinti Konvencijos reikalavimus teko įsikišti nacionaliniams teismams³⁵.

Šios europinės tendencijos atskleidžia, kad, kitaip nei diskusija dėl aktyviosios rinkimų teisės amžiaus ribos mažinimo, diskusija dėl Konstitucijos keitimo veiksnio cenzo aspektu yra būtina siekiant suderinti nacionalinę teisę su tarptautiniais žmogaus teisių standartais. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad Projekto Nr. XVP-545 nuostatos šiuo metu neturi pakankamo teisinio pagrindo keisti Konstituciją, o prioritetine kryptimi laikytina diskusija dėl veiksnio cenzo.

Nuomonė (į 2025-09-15 raštą Nr. S-2025-4043) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2025-09-29 raštu Nr. 2R-60-(1.8).

³³ Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas.

³⁴ Plačiau apie šias tendencijas: European Union agency for fundamental rights. Political participation of people with disabilities – new developments (2024). [Political participation of people with disabilities – new developments | European Union Agency for Fundamental Rights](#).

³⁵ Plačiau apie tai: Dovilė Pūraitė-Andrikienė, Legal Capacity and Electoral Rights in Lithuania: The Issue of Compatibility Between the Constitution and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Access to Justice in Eastern Europe*, 2025, 8(4), 16–41. doi:10.33327/AJEE-18.

VII.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XVP-999

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas savo iniciatyva pateikė nuomonę Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui dėl Baudžiamojo kodekso pakeitimų paketo, kuriuo buvo siekiama užpildyti įstatymo spragas bei sugriežtinti atsakomybę už pavojaus eismo saugumui sukėlimą (taip pat ir gabenant kontrabandą), pasiūlydamas alternatyvų pakeitimų modelį, paremtą Vokietijos baudžiamųjų įstatymų pavyzdžiu.

Baudžiamojo kodekso pakeitimo projektas Nr. XVP-999 (toliau ir – Projektas) turi kai kurių trūkumų, kuriuos siūlome pašalinti – nuosekliau išdėstyti draudimų sistemą, kiek pakeisti kai kurias normas, kad atsakomybė už jas būtų reali, o ne retai pritaikoma, labiau teorinė, kai kurias sankcijas pagriežtinti, o kai kurias pašvelninti, kai siūlomi griežtinimai neduoda pridėtinės vertės ir teisės technikos požiūriu iškreipia nuoseklią sankcijų sistemą. Rašto pabaigoje pateikiame konkrečias siūlomų pakeitimų formuluotes.

Projektu siūloma pašalinti teisinio reguliavimo spragą, kai pavojų oro ir kitokio eismo saugumui keliantys pažeidimai (išskyrus kelių transporto eismo saugumo pažeidimus, kurie jau yra detalai sureguliuoti) neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, ir tokios veikos nesuteikia pagrindo vykdyti kriminalinės žvalgybos. Tikslas suprantamas, šią spragą būtina pašalinti.

Šio tikslo svarbu siekti tokiu būdu, kuris leistų spręsti problemas praktikoje, turint omenyje ir dabartinę situaciją, kai pavojų oro eismui kelia kai kurie kontrabandiniai balionai. Taip pat jis siektinas vengiant perteklinių, nebūtinų pakeitimų, pernelyg neiškreivinant nusistovėjusios Baudžiamojo kodekso sistemos (nusikaltimų požymių ir sankcijų).

Šalia trūkstamos bendrosios normos, numatančios atsakomybę už pavojaus eismui sukėlimą,

Projekto autoriai siūlo koreguoti visus straipsnius, numatančius atsakomybę už kontrabandą. Pastarasis siūlymas kelia nemažai klausimų dėl jo reikalingumo ir to, kaip jis dera su pirmuoju siūlymu, taip pat dėl jo pridėtinės vertės praktikoje.

Nuoseklus ir adekvatus reguliavimo modelis

Mūsų manymu, nuoseklus teisinis reguliavimas būtų toks, kuriame už realų pavojų eismo saugumui būtų numatyta griežta atsakomybė, o kontrabandos bei disponavimo kontrabandos dalykais sudėtys nebūtų papildytos požymiais, atkartojančiais bendrąją pavojaus eismo saugumui normą. Išskyrus vieną išimtį, kuri spręstų spragą dėl smulkios kontrabandos, gabenamos pavojingu būdu, kuriai šiuo metu taikoma administracinė, o ne baudžiamoji atsakomybė.

Kontrabandos sudėčių pildyti (išskyrus minėta išimtimi) nėra poreikio ne tik atsižvelgiant į naują bendrąją pavojaus eismui sukėlimo normą, kuri turėtų būti pakankamai griežta, bet ir dėl to, kad kvalifikuotos kontrabandos sudėtys (įskaitant narkotikų, ginklų kontrabandos ir kitos) ir taip numato gana griežtas sankcijas, kurių dar griežtinti nėra poreikio. Kontrabandininkui, pasirinkusiam pavojingą kontrabandos gabenimo būdą, būtų inkriminuojami du straipsniai, kurie kartu apimtų visą daromos veikos specifiką ir pavojingumą.

Tokia aiškia ir nuoseklia logika buvo paremtas šio projekto pirminis variantas Nr. 25-15203, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) registruotas 2025-10-14 ir pateiktas derinti institucijoms³⁶. Tokiu pačiu principu paremtas reguliavimas yra numatytas, pvz., Vokietijos įstatymuose. Vokietijos mokesčių kodekso (AO) 370 straipsnis numato atsakomybę už kontrabandą, kaip vieną iš mokesčių vengimo veikų, o Vokietijos BK (StGB) 315 straipsnis numato atsakomybę už pavojaus sukėlimą oro, geležinkelių ar vandens eismo saugumui³⁷.

Mūsų manymu, toks reguliavimas yra nuoseklus, logiškas ir jam būtų galima pritarti. Rašto pabaigoje pateikiame konkrečius siūlymus, kaip toks modelis galėtų būti įgyvendintas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK).

Projekto Nr. XVP-999 kritika dėl sisteminių akcentų ir sankcijų proporcingumo

Projekte Nr. XVP-999 akcentai dėliojami kitaip, didžiausią dėmesį sutelkiant ne į pavojaus eismui sukėlimo faktą, o į tai, kas, paprastai tariant, prikabinta po balionu. Antai, jei pavojų oro eismui

³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199, 199-2, 282-1 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 279-1 straipsniu įstatymo projektas (reg. Nr. 25-15203, reg. data 2025-10-14) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt-TAP/8d531703a8c211f09acade6e6b5e7456?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=189cdd73-3b38-4d3e-ba94-42ada37d6a10>.

³⁷ Vokietijos federalinis mokesčių kodeksas (Abgabenordnung (AO)), 370 straipsnis, https://www.gesetze-im-internet.de/ao_1977/_370.html; Vokietijos baudžiamasis kodeksas (Strafgesetzbuch (StGB)), 315 straipsnis, https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_315.html.

sukelia balionas, po kuriuo prikabintas bevertis balastas, yra siūloma numatyti baudą arba laisvės apribojimą, arba areštą, arba laisvės atėmimą iki šešerių metų, o jei po lygiai tokį patį pavojų eismui keliančiu balionu nedidelės vertės dėžė cigarečių – laisvės atėmimas nuo ketverių iki aštuonerių metų. Toks reguliavimas nebūtų nuoseklus, be pakankamo pagrindo itin diferencijuojantis atsakomybę, specifiniu atveju ją dar ir itin sugriežtinantis, o tai prasilenktų su proporcingumo principu.

Projektu Nr. XVP-999 siūloma itin griežtinti atsakomybę už įvairių rūšių kontrabandą, nors ji daugeliu atvejų ir taip numatyta pakankamai griežta (už narkotikų, ginklų, nuodingų medžiagų kontrabandą).

Pagal galiojantį kontrabandos reguliavimą, manytume, iš esmės nėra problemos dėl nepakankamo baudžiamųjų sankcijų griežtumo. Praktiškai už visų rūšių kontrabandą yra numatyta laisvės atėmimo bausmės skyrimo galimybė, ir visų rūšių kontrabandos tyrime galima naudoti kriminalinės žvalgybos priemonės. Net ir faktas, kad pavienio baliono krovinyms neretai yra trys dėžės cigarečių, o tai teisiškai yra smulki kontrabanda iki 150 MGL (iki 7500 Eur) vertės, t. y. administracinis nusižengimas, nėra kliūtis vykdyti kriminalinę žvalgybą, nes kontrabandos atveju visuomet galima įtarti, kad tikrasis veiklos mastas yra didesnis nei pavienis krovinyms ir kad tai nėra tik administracinio nusižengimo ribų neperžengianti veika. Nustačius platesnį mastą nei pavienis krovinyms, kontrabandos dalyvių atsakomybė irgi atitinkamai tampa griežta – perauga į baudžiamąją atsakomybę, kuri numato ir laisvės atėmimo sankciją.

Projekto autorių siūlymas BK griežtinti iš karto dviem kryptimis – BK papildyti ir bendrąja pavojaus eismui sukėlimo norma, ir specialiosiomis normomis (papildant kontrabandos sudėtis), manytina, daugeliu atvejų būtų perteklinis BK koregavimas.

Su proporcingumo principu prasilenktų siūloma itin griežta atsakomybė su nebūdingai aukšta minimalia sankcija nuo ketverių iki aštuonerių metų laisvės atėmimo už tai, kad kas nors pardavė ar įsigijo kad ir nedidelį kiekį cigarečių, atgabentų oro balionu, dėl kurio skrydžio trajektorijos buvo uždarytas oro uostas.

Atkreiptinas dėmesys, kad, išlaikant Projekto kritikuotinos sistemos nuoseklumą, turėtų būti griežtinamas disponavimas ne tik akcizinėmis prekėmis, bet ir visais kitais kontrabandos dalykais (narkotikais, ginklais *etc.*), o tai dar labiau apkrautų BK normas bereikalinga kazuistika.

Pavojaus eismui įrodinėjimo problema

Kartu norime atkreipti dėmesį į pavojaus eismo saugumui požymio įrodinėjimo problemą kontrabandos gabenimo oro balionais atvejais. Kaip žinia, ir tai matyti iš aiškinamojo rašto, dalis balionų leidžiasi pasienio ruože, nekeldami realaus pavojaus oro eismui, dalis leidžiasi giliau Lietuvos teritorijoje, iš kurių irgi dalis, priklausomai nuo jų judėjimo trajektorijos, nesukelia realaus pavojaus

oro eismui. Taigi, nėra taip, kad kiekvienam asmeniui, pas kurį būtų rasta balionu atskraidintų cigarečių, būtų galima taikyti Projekto autorių siūlomą pagriežtintą atsakomybę už kontrabandą, sukėlusią pavojų eismo saugumui. Norint inkriminuoti pagriežtintą atsakomybę už kontrabandą, reikėtų įrodyti, kad cigaretės atgabentos sukeltant realų pavojų eismo saugumui. Turint omeny, kad ne visi balionai ir jų trajektorijos yra fiksuojamos ir balionai bei jų kroviniai aptinkami nebūtinai tuoju pat nusileidus, dažnu atveju būtų labai sudėtinga nustatyti, ar konkretus balionas (balionai) sukėlė pavojų oro eismui ar ne.

Tai nebūtų problema tais atvejais, kai už kontrabandą ir nesant pavojaus eismui požymio numatoma baudžiamoji atsakomybė ir griežtos sankcijos, apimančios netrumpas laisvės atėmimo bausmės, kaip galiojančiame BK yra beveik visais atvejais.

Probleminis yra tik vienas atvejis – kai aptinkamas tik pavienis oru atgabentas kontrabandos krovins. Toliau pateiksime siūlymą šią problemą spręsti.

Siūlymai

Atsižvelgiant į minėtą įrodinėjimo problematiką ir siekiant, kad kontrabandos gabenimas oru visais atvejais užtrauktų baudžiamąją, o ne administracinę atsakomybę, siūlytina kontrabandos sudėtį (BK 1 d.) papildyti požymiu, kad net ir smulkios (iki trijų cigarečių dėžių) kontrabandos padarymas panaudojant nepilotuojamą oro aparatą užtraukia baudžiamąją atsakomybę nepaisant, ar buvo nustatytas pavojus oro eismo saugumui. Kadangi pavojaus požymis nebūtų numatytas, sankcija nebūtų pernelyg griežta, bet pakankama, kad būtų galima vykdyti kriminalinę žvalgybą, o esant tam tikroms aplinkybėms, teismas turėtų galimybę taikyti laisvės atėmimo bausmę.

Taigi, pasiūlymui dėl atsakomybės už kontrabandą imant pagrindu VRM pirminį (2025-10-14) pasiūlymą su nedidelėmis korekcijomis, nurodytomis toliau pakeitimų tekste, o atsakomybės už pavojaus sukėlimą transporto eismo saugumui imant pagrindu Projekto Nr. XVP-999 nuostatas, irgi su reikalingomis korekcijomis, manytina, kad galimų grėsmių eismo saugumui problemą geriausiai atlieptų tokie BK pakeitimai, nenumatantys pridėtinės vertės neturinčių, perteklinių atsakomybės griežtinimų:

BK 199 straipsnio pakeitimas

„1. Tas, kas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabendamas privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė neviršija 150 MGL dydžio sumos, tačiau jiems gabenti buvo panaudotas ~~orlaivis ar~~³⁸ autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomas objektas, judantis oru,

³⁸ Orlaivio požymio siūlytina atsisakyti, kadangi smulkios kontrabandos gabenimo pilotuojamu orlaiviu situacija nėra susijusi su problema, kurią siekiama spręsti Projektu, jai pakanka pagal galiojančią BK taikomų normų. O bepiločio orlaivio sąvoką apima straipsnyje minima „autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomo objekto, judančio oru“ sąvoka.

~~jeigu tai buvo vykdoma būdu, keliančiu pavojų civilinės aviacijos saugumui, žmogaus gyvybei, sveikatai ar aplinkai, arba kurių vertė viršija 150 MGL, bet neviršija 400 MGL dydžio sumos, nepateikė jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengė, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.“~~

2 straipsnis. 199² straipsnio pakeitimas

„1. Tas, kas pažeisdamas nustatytą tvarką įgijo, laikė, gabeno, siuntė, naudojo ar realizavo akcizais apmokestinamas prekes, kurių vertė neviršija 150 MGL dydžio sumos, tačiau jos gabentos panaudojant ~~orlaivį ar~~ autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomą objektą, judantį oru, ~~jeigu tai buvo vykdoma būdu, keliančiu pavojų civilinės aviacijos saugumui, žmogaus gyvybei, sveikatai ar aplinkai,~~ arba kurių vertė viršija 150 MGL, bet neviršija 400 MGL dydžio sumos, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.“

Siekiant išlaikyti sankcijų darną, siūlome BK 282 straipsnį pakeisti į specialią kelių transporto eismo saugumui skirtą normą, o oro, geležinkelio ir vandens transporto eismo saugumo pažeidimus (kurie savo pobūdžiu laikytini pavojingesniais) išskirti į atskirą BK 279¹ straipsnį:

„282 straipsnis. Kelių transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklių pažeidimas

1. Tas, kas nevairuodamas **kelių** transporto priemonės pažeidė transporto eismo tvarkos ar saugumo taisykles, jeigu dėl to žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata,

baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

2. Asmuo atsako pagal šio straipsnio 1 dalį tik tais atvejais, kai joje numatytos veikos padarytos dėl neatsargumo.

„279¹ straipsnis. Oro, geležinkelio ar vandens transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklių pažeidimas

1. Tas, kas pažeidė oro, vandens ar geležinkelio eismo tvarkos ar saugumo taisykles, jeigu dėl to kilo pavojus žmogaus gyvybei ar sveikatai, **ar didelės vertės turtui**³⁹, nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiam ~~įmonei~~ **objektui**⁴⁰ arba buvo reikšmingai sutrikdyta **oro uosto, geležinkelio stoties, jūrų ar vidaus vandenų uosto veikla, arba šurkščiai pažeista**

³⁹ Oro, vandens ir geležinkelio eismo trikdymas gali sukelti itin didelę turtinę žalą, dėl to tokios žalos pavojus ar jos padarymas įtrauktinas į atsakomybę numatantį straipsnį.

⁴⁰ Projekte Nr. XVP-999 siūloma įmonės sąvoka gali būti per siaura, nes neapima valstybės įstaigų ir kitų objektų (pvz., poligonų, angarų, tarnybinių postų). Siūloma platesnė sąvoka – objektas, beje, vartojamas ir aiškinamajame rašte.

viešoji tvarka,⁴¹

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

2. Tas, kas **padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką**, jeigu dėl to žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata, **arba padaryta didelės turčinės žalos**, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu **iki dešimties metų**.

3. Asmuo atsako pagal šio straipsnio 1 dalį ir tais atvejais, kai joje numatyta veika padaryta dėl neatsargumo.

4. Asmuo atsako pagal šio straipsnio 2 dalį tik tais atvejais, kai joje numatyta veika padaryta dėl neatsargumo.

5. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Jei reikia, šiuos pakeitimus reikėtų suderinti su Projektu Nr. XVP-1000.

Nuomonė pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto iniciatyva 2025-11-24 raštu Nr. 2R-68-(1.8).

⁴¹ Nepaisant aiškinamajame rašte dėstomų argumentų, teisinančių sąvoką „šurkščiai pažeista viešoji tvarka“, vis dėlto siūlytina šio požymio atsisakyti dėl jo neapibrėžtumo. Tai, kad jis yra numatytas vienoje iš BK apibrėžtų nusikaltimų sudėčių, nereiškia, kad yra gera praktika plėsti tokio neapibrėžto požymio taikymą ir kitose nusikaltimų sudėtyse. Juolab aiškinamajame rašte pateikiami šurkštaus viešosios tvarkos pažeidimo pavyzdžiai sutampa su kitais mūsų siūlomais numatyti požymiais – reikšmingas uostų ir stočių darbo sutrikdymas arba svarbių nacionaliniam saugumui objektų veiklos trikdimas.

VIII.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS NACIONALINIO RADIJO IR TELEVIZIJOS ĮSTATYMO NR. I-1571 5 (13?) STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1052

Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 (toliau – LRT įstatymas) 5 (13?) straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XVP-1052 (toliau – Projektui) turime pastabų dėl prieštaravimo Europos Sąjungos teisei, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymui, neatitikties Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijoms dėl visuomeninio transliuotojo gerojo valdymo.

Dėl balsavimo būdo (atviro ar slapto)

Projektu kuriamas nenuoseklumas LRT įstatyme. LRT įstatymo 13 straipsnio 2 dalis numato, kad „LRT generalinį direktorių <...> į pareigas skiria ir iš pareigų atleidžia Taryba atviru balsavimu“. Projektu siūloma 13 straipsnio 5 dalyje įrašyti to paties straipsnio 2 daliai prieštaraujančią nuostatą, kad Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (toliau – LRT) generalinis direktorius atleidžiamas slapto balsavimu. Toks nenuoseklumas prieštarautų Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnyje numatytam teisinio reguliavimo sistematiškumo principui.

Jei sprendžiant šį prieštaravimą Projektas būtų papildytas 13 straipsnio 2 dalies korekcija – nustatant skirtingą balsavimo būdą LRT generalinio vadovo paskyrimui ir atleidimui – tai prieštaravimą pašalintų, bet reguliavimas būtų nenuoseklus. Manome, kad turi būti apsispręsta dėl vieno balsavimo būdo tiek skiriant, tiek atleidžiant LRT generalinį direktorių.

Atkreiptinas dėmesys, kad slaptas balsavimas turėtų esminį trūkumą, kuris neleistų įgyvendinti LRT įstatymo nuostatų dėl LRT tarybos (toliau ir – Taryba) sprendimų priėmimo tvarkos, o būtent situacijos, kai, balsuojant dėl LRT generalinio direktoriaus paskyrimo, balsai pasiskirstytų

po lygiai. Tokiu atveju, remiantis LRT įstatymo 12 straipsnio 3 dalimi, laimėtoją turėtų lemti LRT tarybos pirmininko balsas. Tačiau LRT tarybos pirmininko balso dėl slaptos balsavimo procedūros nebūtų galima nustatyti ir paviesti.

Pažymėtina, kad nukrypti nuo aptartos LRT tarybos sprendimų priėmimo tvarkos neleidžia LRT įstatymo 12 straipsnio 3 dalies pirmas sakiny.

Taigi, iš esmės nereformuojant LRT įstatymo 12 ir 13 straipsnių (to Projekto autoriai nesiūlo), balsavimas turėtų būti atviras tiek skiriant LRT generalinį direktorių, tiek jį atleidžiant nesibaigus kadencijai.

Dėl atleidimo pagrindų

Šiuo metu LRT įstatymo 13 straipsnio 5 dalyje vartojama „nepasitikėjimo pareiškimo“ sąvoka kaip LRT generalinio direktoriaus atleidimo nesibaigus jo kadencijai pagrindas. Tokia formuluotė savaime yra abejotina, nes LRT generalinis direktorius nėra LRT tarybos asmeninio pasitikėjimo pareigūnas, kurį būtų galima atleisti nesibaigus kadencijai vien pareiškiant „nepasitikėjimą“, o ne motyvuotu sprendimu. Situaciją šiek tiek taisyti papildoma atleidimo sąlyga, kad nepasitikėjimas turi būti motyvuotas viešuoju interesu.

Projekto autoriai siūlo pašalinti minėtą papildomą sąlygą. Įgyvendinus Projekto autorių siūlymą, LRT generalinis direktorius taptų gryniausio pavidalo „pasitikėjimo“ pareigūnu, kurį neva galima atleisti dėl asmeninio „nepasitikėjimo“, kurį išreikštų tam tikras skaičius LRT tarybos narių.

Toks reguliavimas prieštarautų Europos Sąjungos teisei, konkrečiai Europos žiniasklaidos laisvės aktui – Europos Parlamento ir Tarybos reglamentui (ES) 2024/1083 (toliau – Reglamentas)⁴². Reglamento 5 straipsnio 2 dalyje yra numatyta:

*Sprendimai dėl visuomeninių žiniasklaidos paslaugų teikėjų administracijos vadovo arba valdybos narių atleidimo iki jų kadencijos pabaigos turi būti **tinkamai pagrindžiami**, gali būti **priimami tik išimtiniais atvejais**, kai jie nebeatitinka sąlygų, būtinų jų pareigoms atlikti pagal iš anksto nacionaliniu lygmeniu nustatytus kriterijus, apie juos atitinkamam asmeniui turi būti iš anksto pranešta ir jie turi apimti teisminės peržiūros galimybę. (Pajuodinta – mūsų)*

Reglamentas neleidžia visuomeninio transliuotojo administracijos vadovybės vertinti kaip pasitikėjimo pareigūnų ir juos atleisti nesibaigus kadencijai be konkrečių motyvų, vien dėl pasitikėjimo praradimo. Be to, Reglamentas pabrėžia, kad atleidimas galimas tik išimtiniais atvejais, atitinkamai atleidimo motyvai turi būti itin svarūs. Iš esmės Reglamento nuostatas aiškintume taip, kad

⁴² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401083.

LRT generalinis direktorius gali būti atleidžiamas tik dėl šiurkščių tarnybinių pareigų pažeidimo.

Atitinkamai dabar galiojančios redakcijos LRT įstatymo 13 straipsnio 5 dalis, numatanti būtiną atleidimo motyvą – „viešąjį interesą“ yra labiau atitinkanti Reglamento reikalavimus, nei Projekto autorių siūlymas numatyti galimybę pareikšti nepasitikėjimą be jokių išimtinių motyvų. Norint patobulinti dabartinę LRT įstatymo 13 straipsnio 5 dalies redakciją, galima būtų nebent svarstyti pakeisti „viešąjį interesą“ kaip atleidimo motyvą į kiek konkretesnę formuluotę „šiurkštų pareigų pažeidimą“.

Kartu pažymėtina, kad viešai išsakomi argumentai, kad LRT įstatymas pakankamai gerai veikė ir iki 2024 metų birželio 6 dienos pataisų, numaćiusių „viešojo intereso“ kriterijų, neatitinka teisinės realybės, kadangi nuo 2025 metų rugpjūčio 8 dienos Reglamentas yra privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Dėl reikiamos daugumos sprendimui dėl atleidimo priimti

Jau daug metų galiojančio reikalavimo, kad LRT generaliniam direktoriui atleisti nesibaigus kadencijai reikalinga 2/3 visų LRT tarybos narių balsų dauguma, keisti nėra pagrindo.

Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijos dėl visuomeninio transliuotojo gerojo valdymo (toliau – Rekomendacijos) taip pat nurodo, kad kvalifikuotos daugumos reikalavimas atleidžiant administracijos vadovą nesibaigus kadencijai turėtų būti nustatomas kaip saugiklis nuo politiškai motyvuotų atleidimų (Rekomendacijos pateikia kaip tinkamą pavyzdį būtent 2/3 priešiškos organo narių skaičiaus; 2.4.3 skyrius)⁴³.

Kvalifikuota 2/3 daugumos taisyklė įgyvendina ir minėtą Reglamento nuostatą, kad visuomeninio transliuotojo generalinio direktoriaus atleidimas nesibaigus kadencijai turėtų būti galimas tik išimtinėmis aplinkybėmis, aiškiai jas pagrindžiant. Logiška, kad jei bent 2/3 LRT tarybos narių nesutaria, kad yra pagrindas atleisti generalinį direktorių nesibaigus kadencijai, tai vargu ar aplinkybės, nurodomos kaip atleidimo pagrindas, iš tiesų yra išimtinės ir aiškiai pagrindžiančios tokį sprendimą.

Projekto autorių siūlymas, kad LRT generaliniam direktoriui atleisti nesibaigus jo kadencijai pakaktų „ne mažiau kaip pusės“ LRT tarybos narių balsų (taigi, 6 iš 12), prieštarauja gerojo administravimo ir LRT nepriklausomumo principams. Pagal Projekto autorių siūlymus, pakaktų net mažiau LRT tarybos narių balsų, nei paskiriant kandidatą į pareigas (tam reikia daugiau kaip pusės visų Tarybos narių balsų daugumos, tai yra bent 7). Tai paradoksalus, gerojo valdymo principui prieštaraujantis ir LRT nepriklausomumą nuo politinio spaudimo silpninantis pasiūlymas.

⁴³ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Legal-Focus-Gov-Prin_EN.pdf.

Kadangi visuomeninio transliuotojo generalinio direktoriaus atleidimas iš pareigų nesibaigus kadencijai gali vykti tik išimtinėmis aplinkybėmis (žr. Reglamentą), atleidimui būtina dauguma negali būti mažesnė ar tokia pati, kokia reikalinga paskiriant konkursą laimėjusį asmenį į pareigas.

Nuomonė pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto iniciatyva 2025-12-02 raštu Nr. 2R-70.

IX.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL LIETUVOS NACIONALINIO RADIJO IR TELEVIZIJOS ĮSTATYMO NR. I-1571 13 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-1119

Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo Nr. I-1571 (toliau – LRT įstatymas) 13 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XVP-1119 (toliau – Projektui) turime pastabų dėl prieštaravimo Europos Sąjungos teisei ir neatitikties Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijoms dėl visuomeninio transliuotojo gerojo valdymo. Taip pat vertiname, kad Projektas prieštarauja Konstitucijai pagal svarstymo ir priėmimo tvarką.

Dėl atleidimo pagrindų

Šiuo metu LRT įstatymo 13 straipsnio 5 dalyje vartojama „nepasitikėjimo pareiškimo“ sąvoka kaip Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (toliau – LRT) generalinio direktoriaus atleidimo nesibaigus jo kadencijai pagrindas. Tokia formulotė savaime yra abejotina, nes LRT generalinis direktorius nėra LRT tarybos (toliau ir – Taryba) asmeninio pasitikėjimo pareigūnas, kurį būtų galima atleisti nesibaigus kadencijai vien pareiškiant „nepasitikėjimą“, o ne motyvuotu sprendimu. Situaciją šiek tiek taiso papildoma atleidimo sąlyga, kad nepasitikėjimas turi būti motyvuotas viešuoju interesu.

Projekto autoriai siūlo pakeisti viešojo intereso motyvą į tokius pagrindus kaip a) netinkamai vykdo LRT generalinio direktoriaus funkcijas, numatytas šio įstatymo 14 straipsnyje, arba b) Taryba nepatvirtina metinės LRT veiklos ataskaitos.

Vertinant siūlomus pagrindus, reikia turėti omenyje, kad Europos žiniasklaidos laisvės

aktas – Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1083 (toliau – Reglamentas)⁴⁴, jo 5 straipsnio 2 dalis numato:

*Sprendimai dėl visuomeninių žiniasklaidos paslaugų teikėjų administracijos vadovo arba valdybos narių atleidimo iki jų kadencijos pabaigos turi būti **tinkamai pagrindžiami**, gali būti **priimami tik išimtiniais atvejais**, kai jie nebeatitinka sąlygų, būtinų jų pareigoms atlikti pagal iš anksto nacionaliniu lygmeniu nustatytus kriterijus, apie juos atitinkamam asmeniui turi būti iš anksto pranešta ir jie turi apimti teisminės peržiūros galimybę.* (Pajuodinta – mūsų)

Nuo 2025 metų rugpjūčio 8 dienos Reglamentas yra privalomas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Reglamentas pabrėžia, kad atleidimas galimas tik išimtiniais atvejais, atitinkamai atleidimo motyvai turi būti itin svarūs. Iš esmės, Reglamento nuostatas aiškintume taip, kad LRT generalinis direktorius gali būti atleidžiamas tik dėl šurkščių tarnybinių pareigų pažeidimo.

Atitinkamai vertiname, kad siūlomas atleidimo pagrindas „*netinkamai vykdo LRT generalinio direktoriaus funkcijas <...>*“ prieštarautų Reglamento 5 straipsnio nuostatai, nes neatspindi išimtinių aplinkybių, kokias liudytų, pavyzdžiui, „šurkštus pareigų pažeidimas ar jų nevykdymas“. Vien tik „netinkamas funkcijų vykdymas“ yra per plati ir nebūtinai išimtinė aplinkybė, ji gali apimti ir nelabai reikšmingas darbo klaidas ar ne itin optimalius sprendimus, kurie vis dėlto nelaikytini šurkščiu pareigų pažeidimu.

Kitas siūlomas pagrindas „*Taryba nepatvirtina metinės LRT veiklos ataskaitos*“ yra logiškai ydingas, nes tai nėra pagrindas, tai yra tam tikras sprendimas. Manome, kad Taryba galėtų atleisti LRT generalinį direktorių nurodydama konkrečius šurkščius būtent vadovo pareigų pažeidimus, o ne „per aplinkui“, balsuodami prieš LRT veiklos ataskaitos patvirtinimą. Primename, kad sprendimas atleisti turi būti konkrečiai motyvuotas (o motyvai – gali būti ginčijami teisme), o ne automatinis kito sprendimo (netvirtinti metinės ataskaitos) rezultatas. Išimtinėmis aplinkybėmis nemotyvuotas automatinis LRT generalinio direktoriaus atleidimas prieštarautų Reglamento 5 straipsniui.

Norint patobulinti dabartinę LRT įstatymo 13 straipsnio 5 dalies redakciją, galima būtų svarstyti pakeisti „viešąjį interesą“ kaip atleidimo motyvą į kiek konkretesnę formuluotę „šurkštų pareigų pažeidimą“.

Dėl reikiamos daugumos sprendimui dėl atleidimo priimti

Jau daug metų galiojančio reikalavimo, kad LRT generaliniam direktoriui atleisti nesibaigus kadencijai reikalinga 2/3 visų LRT tarybos narių balsų dauguma, keisti nėra pagrindo.

⁴⁴ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401083.

Europos transliuotojų sąjungos (EBU) rekomendacijos dėl visuomeninio transliuotojo gerojo valdymo (toliau ir – Rekomendacijos) nurodo, kad kvalifikuotos daugumos reikalavimas atleidžiant administracijos vadovą nesibaigus kadencijai turėtų būti nustatomas kaip saugiklis nuo politiškai motyvuotų atleidimų (Rekomendacijos pateikia kaip tinkamą pavyzdį būtent 2/3 priežiūros organo narių skaičiaus; 2.4.3 skyrius)⁴⁵.

Kvalifikuota 2/3 daugumos taisyklė įgyvendina ir minėtą Reglamento 5 straipsnio nuostatą, kad visuomeninio transliuotojo generalinio direktoriaus atleidimas nesibaigus kadencijai turėtų būti galimas tik išimtinėmis aplinkybėmis, aiškiai jas pagrindžiant. Logiška, kad jei bent 2/3 LRT tarybos narių nesutaria, kad yra pagrindas atleisti generalinį direktorių nesibaigus kadencijai, tai vargu ar aplinkybės, nurodomos kaip atleidimo pagrindas, iš tiesų yra išimtinės ir aiškiai pagrindžiančios tokį sprendimą.

Kadangi visuomeninio transliuotojo generalinio direktoriaus atleidimas iš pareigų nesibaigus kadencijai gali vykti tik išimtinėmis aplinkybėmis (žr. Reglamento 5 straipsnį), atleidimui būtina dauguma negali būti įprastinė, t. y. tokia pati, kokia reikalinga paskiriant konkursą laimėjusį asmenį į pareigas, nes paskyrimui nereikia išimtinių aplinkybių.

Pastebėtina, kad Reglamentas yra naujas teisės aktas, parengtas reaguojant į aktualias politines tendencijas visoje Europoje, reikalaujančias stiprinti visuomeninių transliuotojų nepriklausomumą. Dėl to nelaikytinas stipriu argumentas, kad kai kuriose ES valstybėse visuomeninio transliuotojo administracijos vadovui atleisti pakanka Tarybos paprastos daugumos balsų. Šioms valstybėms dar yra kur tobulėti, o Lietuvai nėra jokio pagrindo žengti žingsnį atgal. Tai patvirtina ir EBU rekomendacijos dėl visuomeninio transliuotojo gerojo valdymo, kurios rekomenduoja kvalifikuotą 2/3 daugumą atleidžiant visuomeninio transliuotojo direktorių.

Dėl balsavimo būdo (atviro ar slapto)

Atkreiptinas dėmesys, kad slaptas balsavimas turėtų esminį trūkumą, kuris neleistų įgyvendinti LRT įstatymo nuostatų dėl LRT tarybos sprendimų priėmimo tvarkos, o būtent situacijos, kai, balsuojant dėl LRT generalinio direktoriaus paskyrimo, balsai pasiskirstytų po lygiai. Tokiu atveju, remiantis LRT įstatymo 12 straipsnio 3 dalimi, laimėtoją turėtų lemti LRT tarybos pirmininko balsas. Tačiau LRT tarybos pirmininko balso dėl slaptos balsavimo procedūros nebūtų galima nustatyti ir paviešinti.

Pažymėtina, kad nukrypti nuo aptartos LRT tarybos sprendimų priėmimo tvarkos neleidžia LRT įstatymo 12 straipsnio 3 dalies pirmas sakiny.

⁴⁵ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Legal-Focus-Gov-Prin_EN.pdf.

Taigi, iš esmės nereformuojant LRT įstatymo 12 ir 13 straipsnių (to Projekto autoriai nesūlo), balsavimas turėtų būti atviras tiek skiriant LRT generalinį direktorių, tiek jį atleidžiant nesibaigus kadencijai.

Dėl Projekto svarstymo skubos tvarka

Seimo statuto 162 straipsnio 2 dalis numato, kad įstatymų projektų svarstymo ir priėmimo skubos tvarka procedūra gali būti taikoma tik ypatingais atvejais, kai dėl susidariusių politinių, socialinių, ekonominių ar kitų aplinkybių būtina skubiai nustatyti naują ar pakeisti galiojančią teisinę reglamentavimą siekiant užtikrinti svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes.

Seimo statutas reikalauja ypatingų aplinkybių projektų svarstymui ir priėmimui dėl to, kad skubos tvarka esmingai apriboja demokratinius procesus įstatymų leidybos procese – sumažina galimybes vykdyti išsamias diskusijas, sutraukia laiką diskusijoms pasiruošti ir parengti stipriai pagrįstas nuomones, dėl to neišvengiamai kenčia diskusijų ir nuomonių kokybė bei kiekybė.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2019 m. balandžio 14 d. nutarime pažymėjo, kad skubos tvarka suponuoja įstatymų leidybos proceso stadijų, ypač svarstymo stadijos, sutrumpinimą, taigi ribotas galimybes užtikrinti, kad būtų laikomasi iš Konstitucijos, be kita ko, jos 5 straipsnio 2, 3 dalių, konstitucinių teisinės valstybės, atsakingo valdymo principų kylančių įstatymų leidybos proceso viešumo ir skaidrumo, įstatymų kokybės reikalavimų⁴⁶.

Šiuo metu Lietuvoje nėra jokių aplinkybių, kurios galėtų pagrįsti Projekto nagrinėjimą skubos tvarka ir tuo pat metu demokratijos ribojimą svarstant šį projektą.

Atitinkamai Projektas pagal priėmimo tvarką prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2, 3 dalims, 69 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, atsakingo valdymo principams.

Nuomonė pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto iniciatyva 2025-12-12 raštu Nr. 2R-73.

⁴⁶ <https://lrkt.lt/lt/teismo-akta/paieska/135/ta1926/content>.

